

Sygn. akt I C 478/14

WYROK

W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 30 września 2014 roku

Sąd Okręgowy w Białymstoku I Wydział Cywilny

w następującym składzie:

Przewodniczący:	SSO Joanna Dorota Toczydłowska
Protokolant:	Kataryna Waśko-Białas

po rozpoznaniu w dniu 19 września 2014 roku w Białymstoku

na rozprawie

sprawy z powództwa R. W.

przeciwko A. W.

o zachowek

I. oddała powództwo

II. zasądza od powoda R. W. na rzecz pozwanej A. W. kwotę 7.217 złotych tytułem zwrotu kosztów zastępstwa procesowego

UZASADNIENIE

Powód R. W. wnosił o zasądzenie od pozwanej A. W. tytułem zachowku kwoty 200.000 zł wraz z ustawowymi odsetkami płatnymi od dnia wniesienia pozwu do dnia zapłaty oraz o zasądzenie od pozwanej na rzecz powoda kosztów procesu, w tym kosztów zastępstwa procesowego, według norm przepisanych.

W uzasadnieniu powód wskazał, iż jest synem zmarłej T. W.. Do całości spadku po zmarłej matce została natomiast powołana w całości pozwana. Powód jako uprawniony nie otrzymał w żadnej postaci należnego mu zachowku, dlatego też przysługuje mu roszczenie o zapłatę dochodzonej kwoty stanowiącej jego pokrycie - kwota stanowiąca wartość przedmiotu sporu stanowi 1/2 udziału spadkowego stanowiącego podstawę do obliczania zachowku należnemu powodowi. Powód podniósł, iż w skład spadku po zmarłej wchodzi udział w wysokości 1/2 nakładów czynionych na nieruchomości położoną w B. przy ul. (...) – działka nr (...) obręb (...)B., w postaci wybudowanych na działce: budynku mieszkalnego, budynku gospodarczego, studni, ogrodzenia działki oraz zbiornika na ścieki płynne.

Pozwana A. W. wносиła o oddalenie powództwa w całości oraz o zasądzenie od powoda na rzecz pozwanej kosztów procesu, w tym kosztów zastępstwa procesowego, według norm przepisanych.

Motywuując swoje stanowisko pozwana wskazała, iż powództwo jest bezzasadne, bowiem T. W. testamentem z dnia 18 maja 2001 r. uzupełniła testament z dnia 6 stycznia 1998 r., w ten sposób, że wskazane tam rozporządzenie utrzymała w mocy z jednoczesnym wydziedziczeniem swego syna – powoda R. W.. Spadkodawczyni T. W. w sposób precyzyjny

wskazała, iż wydziedzicza powoda oraz przedstawiła przyczyny takiego rozporządzenia, wyczerpujące przesłanki z art. 1008 k.c. Pozwana podniosła, iż wobec faktu skutecznego wydziedziczenia powoda przez T. W. w testamencie z dnia 18 maja 2001 r. powództwo powinno podlegać oddaleniu.

Sąd Okręgowy ustalił i zważył, co następuje:

Bezspornym w sprawie pozostawało, iż powód R. W. jest synem R. W. i T. W. z domu S. (k. 13). Oprócz powoda małżonkowie posiadali jeszcze dwoje dzieci: pozwaną A. W. (k. 14) oraz syna C. W. (k. 15).

Ojciec stron – R. W. zmarł w dniu 12 kwietnia 1998 r. Na mocy postanowienia wydanego w dniu 19 marca 1999 r. przez Sąd Rejonowy w Białymstoku w sprawie II Ns 522/99 stwierdzono, iż spadek po zmarłym R. W. na podstawie testamentu z dnia 23 września 1993 r. nabyła w całości jego córka – A. W. (k. 17).

Powód wystąpił przeciwko A. W. z pozwem o zachówek po zmarłym ojcu R. W.. Na mocy ugody zawartej w dniu 25 stycznia 2002 r. przed Sądem Okręgowym w Białymstoku w sprawie I C 613/01 A. W. zobowiązała się do zapłaty na rzecz R. W. kwoty 5.500 zł tytułem zachowku po zmarłym ojcu stron płatnych w dwóch ratach wraz z 20% odsetkami na wypadek opóźnienia w płatności którejkolwiek z rat.

W dniu 4 sierpnia 2009 r. w B. zmarła matka stron – T. W. (k. 16).

T. W. w dniu 6 stycznia 1998 r. sporządziła w Kancelarii Notarialnej w B. przed Notariuszem B. M. testament, na mocy którego do całości spadku powołała pozwaną A. W.. Jednocześnie T. W. zobowiązała swoją spadkobierczynię testamentową A. W., aby tytułem zapisu ustanowiła na rzecz syna testatorki, a brata spadkobierczyni – C. W. na żądanie uprawnionego: dożywotnią, osobistą służebność mieszkania polegającą na prawie korzystania z całego budynku gospodarczego znajdującego się na działce położonej w B. przy ulicy (...), w wypadku legitymowania się tytułem własności oraz osobiste, dożywotnie prawo korzystania z całego budynku gospodarczego znajdującego się na działce położonej w B. przy ulicy (...), w wypadku braku tytułu własności, a legitymowania się jedynie posiadaniem, z obciążeniem kosztami adaptacji na cele mieszkalne i utrzymania przedmiotu służebności lub korzystania uprawnionego C. W. (k. 18).

Testamentem z dnia 18 maja 2001 r. T. W. uzupełniła testament z dnia 6 stycznia 1998 r., w ten sposób, że wskazane tam rozporządzenie utrzymała w mocy z jednoczesnym wydziedziczeniem swego syna – powoda R. W. z powodu: przyczynienia się do śmierci swego ojca, niemoralnego prowadzenia, nadużywania alkoholu, porzucenia dzieci i żony, nieinteresowania się ich losem, podważenia ostatniej woli swojego ojca, co przyczyniło się do znacznego pogorszenia zdrowia spadkodawczyni, wyrzeknięcia się swojej córki, nachodzenia spadkodawczyni po spożyciu alkoholu, wszczynania awantur i straszenia jej (k. 46).

Na podstawie postanowienia z dnia 14 października 2009 r. Sąd Rejonowy w Białymstoku w sprawie II Ns 2737/09 stwierdził, że spadek po T. W. na podstawie testamentu z dnia 6 stycznia 1998 r. nabyła w całości córka A. W. (k. 19).

Powód wezwał pozwaną pismem z dnia 2 listopada 2011 r. do zapłaty na jego rzecz zachowku po zmarłej T. W. w kwocie 240.000 zł (k. 31).

W odpowiedzi na powyższe wezwanie pozwana odmówiła zapłaty, wskazując, iż powód testamentem z dnia 18 maja 2001 r. został wydziedziczony przez spadkodawczynię T. W. z przyczyn wskazanych w tym testamencie (k. 37 – 38).

Powyższy stan faktyczny ustalono na podstawie zebranego w sprawie materiału dowodowego, tj. wymienionych wyżej dokumentów zgromadzonych w toku postępowań. Wystąpienie opisanych faktów co do zasady nie było przedmiotem sporu, niemniej jednak powód w toku postępowania konsekwentnie wskazywał, iż do końca jego relacje ze spadkodawczynią przebiegały we właściwy sposób oraz dokładał wszelkich starań w celu zapewnienia jej odpowiednich warunków życia.

Oceniając stanowisko powoda w sprawie należy przede wszystkim zauważyć, iż zgodnie z art. 991 § 1 k.c. zstępnym, małżonkowi oraz rodzicom spadkodawcy, którzy byliby powołani do spadku z mocy ustawy, należą się, jeżeli uprawniony jest trwale niezdolny do pracy albo jeżeli jest małoletni – dwie trzecie udziału spadkowego, który mu przypadł przy dziedziczeniu ustawowym, w innych zaś wypadkach – połowa wartości tego udziału (zachówek). W myśl § 2 tego przepisu, jeżeli uprawniony nie otrzymał należnego mu zachowku bądź w postaci uczynionej przez spadkodawcę darowizny, bądź w postaci powołania do spadku, bądź w postaci zapisu, przysługuje mu przeciwko spadkobiercy roszczenie o zapłatę sumy pieniężnej potrzebnej do pokrycia zachowku albo do jego uzupełnienia.

Celem instytucji zachowku jest ochrona interesów majątkowych najbliższych członków rodziny wymienionych w przepisie art. 991 §1 kc poprzez zapewnienie im niezależnie od woli spadkodawcy, a nawet wbrew jego woli, roszczenia pieniężnego odpowiadającego określone w powołanym przepisie ułamkowi wartości udziału w spadku, który by im przypadł przy dziedziczeniu ustawowym. (por. wyrok Sądu Apelacyjnego w Szczecinie I ACa 459/08, Lex 5509112).

Roszczenie o zachówek wywodzi się z prawa do zachowku i powstaje w chwili, gdy ustawowy spadkobierca zostaje wykluczony z dziedziczenia, lub gdy to, co dziedziczy nie wyczerpuje należnego mu zachowku. W przedmiotowej sprawie powód został wykluczony z dziedziczenia na mocy testamentu własnoręcznego sporządzonego przez spadkodawczynię, którym spadkodawczyni powołała do całości spadku pozwaną A. W.. Generalnie osoba odsunięta testamentem negatywnym zostaje wyłączona od dziedziczenia ustawowego, co nie oznacza jednak jednoczesnego pozbawienia prawa do zachowku. W przedmiotowej jednak sprawie w testamencie własnoręcznym spadkodawczyni zawarła zapis o wydziedziczeniu powoda. W drodze wydziedziczenia spadkodawca skutecznie obala ustawowy tytuł powołania do dziedziczenia i pozbawia prawa do zachowku. Wydziedziczony zostaje potraktowany tak samo jak osoba, która nie dożyła chwili otwarcia spadku. Uprawnienie takie daje spadkodawcy treść przepisu art. 1008 k.c. wskazującego, że spadkodawca może w testamencie pozbawić zstępnym, małżonka i rodziców zachowku (wydziedziczenie), jeżeli uprawniony do zachowku:

- 1) wbrew woli spadkodawcy postępuje uprzejmie w sposób sprzeczny z zasadami współżycia społecznego;
- 2) dopuścił się względem spadkodawcy albo jednej z najbliższych mu osób umyślnego przestępstwa przeciwko życiu, zdrowiu lub wolności albo rażącej obrazy czci;
- 3) uprzejmie nie dopełnia względem spadkodawcy obowiązków rodzinnych.

Wskazanie w testamencie przyczyny wydziedziczenia nie zawsze przesądza o skuteczności wydziedziczenia. Dana przyczyna bowiem musi rzeczywiście istnieć, stąd też spadkobierca bezpodstawnie wydziedziczony może dochodzić zachowku, powołując się na bezzasadność wydziedziczenia. Testament ma bowiem charakter dokumentu prywatnego i stanowi jedynie dowód tego, że osoba, która go podpisała złożyła zawarte w nim oświadczenie (art. 245 k.p.c.), a nie że przyczyna wydziedziczenia istnieje.

Spadkodawczyni T. W. w sporządzonym własnoręcznie testamencie z dnia 18 maja 2001 r. wydziedziczyła powoda wskazując, iż przyczynił się do śmierci swego ojca, niemoralnie się prowadził, nadużywał alkoholu, porzucił dzieci i żonę, nie interesując się ich losem, podważył ostatnią wolę swojego ojca, przyczyniając się do znacznego pogorszenia zdrowia spadkodawczyni, wyrzekł się swojej córki, opowiadając innym, że nie jest jego, będąc pijanym nachodził spadkodawczynię w jej domu, robiąc awantury i strasząc.

Powód w niniejszej sprawie powoływał się na bezskuteczność wydziedziczenia wskazując, iż przyczyny wskazane w testamencie faktycznie nie zaistniały. Podkreślał, że ze spadkodawczynią będącą jego matką nie pozostawał w konflikcie a ich relacje były normalnymi relacjami, nie uzasadniającymi wydziedziczenia. Zaprzeczał, aby spadkodawczyni cokolwiek mu zarzucała lub zawracała im uwagę jakiegoś niewłaściwego postępowania. Powód wskazywał, iż spadkodawczyni nie miała powodów, aby być aż tak wrogo nastawiona do niego. Podnosił, iż T. W. wmawiano, iż jest alkoholikiem i złym człowiekiem.

Oceniając prawdziwość przyczyn wydziedziczenia Sąd miał na uwadze zaistniałe w sprawie okoliczności. Pozwana podnosiła, iż spadkodawczyni bardzo przeżywała to, jak powód postępował w stosunku do swojej pierwszej żony i ich wspólnych dzieci. Najbardziej zabolą ją to, że powód wystąpił o zachówek po swoim ojcu. Była to podstawowa przyczyna wydziedziczenia powoda. Pozwana wskazywała także na inne naganne zachowania powoda, jak awanturowanie się czy nadużywanie alkoholu. Spadkodawczyni bała się wizyt powoda, nie chciała wpuszczać go do domu. Matka powoda miała do niego uzasadnione pretensje o rozpad poprzedniego małżeństwa i opuszczenie rodziny. Przez okres paru lat po rozwodzie powoda nie było z nim kontaktu, ani żadnej informacji o nim. Powód opowiadał również, iż nie jest ojcem swojej córki z pierwszego małżeństwa.

Była żona powoda J. W. potwierdziła, iż powód opuścił rodzinę. Przebywając za granicą, zaciągnął długi, które musiała spłacać jego była żona. Wskazała, iż powód praktycznie nie trzeźwiał, a także bił ją i dzieci. Po alkoholu zachowywał się w sposób agresywny. Do 1997 r. przez parę lat nie było z nim jakiegokolwiek kontaktu (e-protokół z dnia 18 lipca 2014 r., 01:10:31 – 01:22:35). Syn powoda S. W. podnosił, iż powód źle traktował swoją pierwszą żonę i dzieci. Kiedy był obecny w domu spożywał w nadmiernych ilościach alkohol i znęcał się fizycznie nad swoją rodziną. Spadkodawczyni była wystraszona zachowaniem syna R. i miała uzasadnione powody by się go obawiać (e-protokół z dnia 18 lipca 2014 r., 01:22:35 – 01:39:11). Również córka powoda K. M. zeznała, iż spadkodawczyni bała się jej ojca, czy nawet samych rozmów z nim. T. W. bardzo przeżywała zachowanie powoda wobec jego dzieci z pierwszego małżeństwa, martwiła się o swoje wnuki i chciała zapewnić im jak najlepszą przyszłość. K. M. zeznała, iż powód zawiódł spadkodawczynię jako syn. Zostawił ją ze schorowanym sparaliżowanym mężem, niczym się nie przejmował (e-protokół z dnia 18 lipca 2014 r., 01:39:11 – 01:53:31). Zięć powoda R. M. również potwierdził naganne zachowania powoda. Zeznał, iż podczas choroby spadkodawczyni powód nie interesował się jej zdrowiem i nie oferował jakiegokolwiek pomocy. To cała rodzina, oprócz R. W., opiekowała się chorą spadkodawczynią. Na badania do szpitala była wożona m.in. przez świadka czy brata stron – C. W. (e-protokół z dnia 18 lipca 2014 r., 01:53:31 – 02:00:06). Świadek S. W. również wskazywał na ogromną pomoc wobec spadkodawczyni ze strony jej drugiego syna, który to nie rościł sobie żadnych praw do spadku.

Świadkowie J. W., S. W., K. M. oraz R. M. zgodnie twierdzili, iż spadkodawczyni miała uzasadnione podstawy do wydziedziczenia powoda.

Zdaniem Sądu relacje te zasługują całkowicie na obdarzenie ich walorem wiarygodności, ponieważ pozostają w zgodzie z materiałem dowodowym zebrany zarówno w tym, jak i w innych postępowaniach sądowych, tworząc w rezultacie spójny i jasny obraz zdarzeń.

Przyczyna wydziedziczenia wymieniona w art. 1008 pkt 3 k.c. polega na uporczywym niedopełnianiu względem spadkodawcy obowiązków rodzinnych. Zachowanie uprawnionego do zachowku odnosi się do osoby spadkodawcy i dotyczy niedopełniania obowiązków rodzinnych względem niego, na przykład niewykonywanie obowiązku alimentacyjnego, nieudzielanie opieki, brak pomocy w chorobie itp. Należy jednak podkreślić, że wskazane zachowanie musi nosić cechy uporczywości, czyli musi być długotrwałe czy wielokrotne. W pojęciu „zaniedbywanie wobec spadkodawcy obowiązków rodzinnych”, mieści się również takie zachowanie, które prowadzi do faktycznego zerwania kontaktów rodzinnych i ustania więzi uczuciowej, normalnej w stosunkach rodzinnych, brak udziału w jego życiu choćby poprzez wizyty w jego miejscu zamieszkania czy okazywanie zainteresowania jego sprawami (wyr. SN z dnia 7 listopada 2002 r., II CKN 1397/00, Lex nr 75286). Przytoczone powyżej okoliczności w sposób dostateczny wykazują, iż zachowanie powoda wypełniało przesłanki uporczywego niedopełnienia obowiązków rodzinnych względem spadkodawczyni. Powód wbrew woli spadkodawczyni postępował także uporczywie w sposób sprzeczny z zasadami współżycia społecznego.

W ocenie Sądu materiał dowodowy sprawy potwierdził również istnienie i prawdziwość przyczyny wydziedziczenia powoda w postaci nadużywania przez niego alkoholu. Sam powód potwierdził, iż przebywał kilkakrotnie w izbie wytrzeźwień i wracał do domu pod wpływem alkoholu. Zdarzało mu się także odwiedzać spadkodawczynię będąc w stanie po spożyciu alkoholu. Zdaniem Sądu zostało również wykazane, iż powód niemoralnie się prowadził. Ponad wszelkie wątpliwości potwierdzono, iż powód porzucił dzieci i żonę, nie interesując się ich losem. Wskazują na to okoliczności przedstawione w sprawie o rozwód pomiędzy powodem a J. W. (sprawa IC 1363/93 Sądu Wojewódzkiego

w Białymstoku). W trakcie jej trwania miejsce pobytu powoda nie było znane, opuścił on rodzinę, nie pozostawiając żadnej informacji. Rozwód orzeczono z wyłącznej winy powoda, zawieszając jego władzę rodzicielską wobec małoletnich wówczas dzieci oraz nakazując opróżnienie i wydanie lokalu mieszkalnego jego byłej żonie. Zachowanie powoda wobec matki także było naganne. Od ludzi dorosłych należy oczekiwać dojrzałego zachowania, w kontekście moralnego obowiązku pomocy dzieci wobec matki. Spadkodawczyni o ile mogła nie wymagać fizycznej pomocy, z pewnością wymagała wsparcia psychicznego, ciepła, a przede wszystkim zainteresowania, którego od powoda jako syna nie otrzymywała. Powód nie był obecny również podczas uroczystości pogrzebowych spadkodawczyni.

Wydziejście z powołaniem się na przyczyny wymienione w pkt 1 i 3 cytowanej regulacji, miało miejsce w testamencie sporządzonym przez T. W.. Powód domagał się zaś zachowku od matki wskazując, iż w istocie przyczyny wydziejścia nie zaszyły. W ocenie Sądu nie ulega wątpliwości, iż powód dopuścił się czynów i zachowań, które zarzucała mu spadkodawczyni. Były to niewątpliwie naruszenia trwające kilka lat. Podane w testamencie przyczyny wydziejścia były zatem zarówno zgodne z brzmieniem art. 1008 pkt 1 i 3 k.c., jak i znajdujące oparcie w faktach, a tym samym uzasadnione.

Powyższe okoliczności w sposób jednoznaczny wskazują, iż przesłanki wydziejścia rzeczywiście istniały w dacie sporządzenia testamentu. Ponadto też fakt, iż spadkodawczyni T. W. przez ponad osiem lat od dnia jego sporządzenia do dnia śmierci nie odwołała przedmiotowego testamentu wskazują, iż również po dacie jego sporządzenia te przesłanki się utrzymywały. Uzasadnia to także twierdzenie, iż spadkodawczyni nie przebaczyła powodowi.

Niedołączenie testamentu T. W. sporządzonego 18 maja 2001 r. do sprawy o otwarcie i ogłoszenie testamentu nie powoduje jego nieważności. Jego ważność nie została w toku procesu podważona przez stronę powodową. Wydziejście powoda w powyższym testamencie zawiera wszelkie elementy konieczne. Sąd po przeprowadzeniu postępowania dowodowego ustalił, że faktycznie istniały przesłanki do wydziejścia powoda, które zostały zawarte w treści testamentu. Spadkodawczyni miała uzasadnione pretensje do powoda i podstawy, aby sporządzić w taki sposób testament. Wskazać należy, iż spadkodawczyni miała prawo rozporządzić swoim majątkiem na wypadek śmierci w opisany sposób. Reasumując w ocenie Sądu okoliczności wskazane za podstawę wydziejścia uznać należało za istniejące i prawdziwe.

Sąd oddalił wnioski dowodowe powoda w przedmiocie przeprowadzenia dowodu z opinii biegłych z zakresu budownictwa i wyceny nieruchomości, jako nieprzydatne w sprawie i prowadzące do przedłużenia przedmiotowego postępowania. Z uwagi na wykazanie w niniejszej sprawie podstaw do wydziejścia powoda przez spadkodawczynię powyższe wnioski okazały się bezprzedmiotowe i bezcelowe.

Mając na uwadze powyższe na mocy art. 991 § 1 k.c. w zw. z art. 1008 k.c. orzeczono jak w sentencji.

O kosztach Sąd orzekł na podstawie art. 98 k.p.c. i zawartej w tym przepisie zasadzie odpowiedzialności za wynik procesu. W związku z tym należało zasądzić od pozwanego na rzecz powódki kwotę 7.200 zł tytułem zwrotu kosztów zastępstwa procesowego, ustalonej na podstawie § 6 ust. 1 pkt 7 Rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 28 września 2002 r. w sprawie opłat za czynności adwokackie oraz ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu (Dz. U. 2002, nr 163, poz. 1348 ze zm.), a także kwoty 17 zł tytułem zwrotu opłaty skarbowej od pełnomocnictwa.